

О.В. Захарченко, канд. екон. наук, доцент
Одеська державна академія будівництва та архітектури

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Досліджено сучасний стан та динаміку розвитку галузі свинарства. Визначено основні деструктивні зміни в галузі свинарства за роки незалежності України. Відзначено, що відбувається поступовий перехід від дрібного та середнього до великотоварного виробництва. Позитивним є поступовий перехід до стратегії імпортозаміщення. Зазначено, що рівень споживання свинини на одну людину не відповідає нормальним фізіологічним потребам і становить 68% від норми. Наведено основні проблеми, що стримують інтенсивний розвиток галузі свинарства, зокрема низький рівень продуктивності в господарствах населення, де виробляється половина усієї продукції свинарства. Визначено основні напрямки подальшого зростання виробництва продукції свинарства в Україні.

Ключові слова: *галузь свинарства, продукція свинарства, м'ясо, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, споживання м'яса*

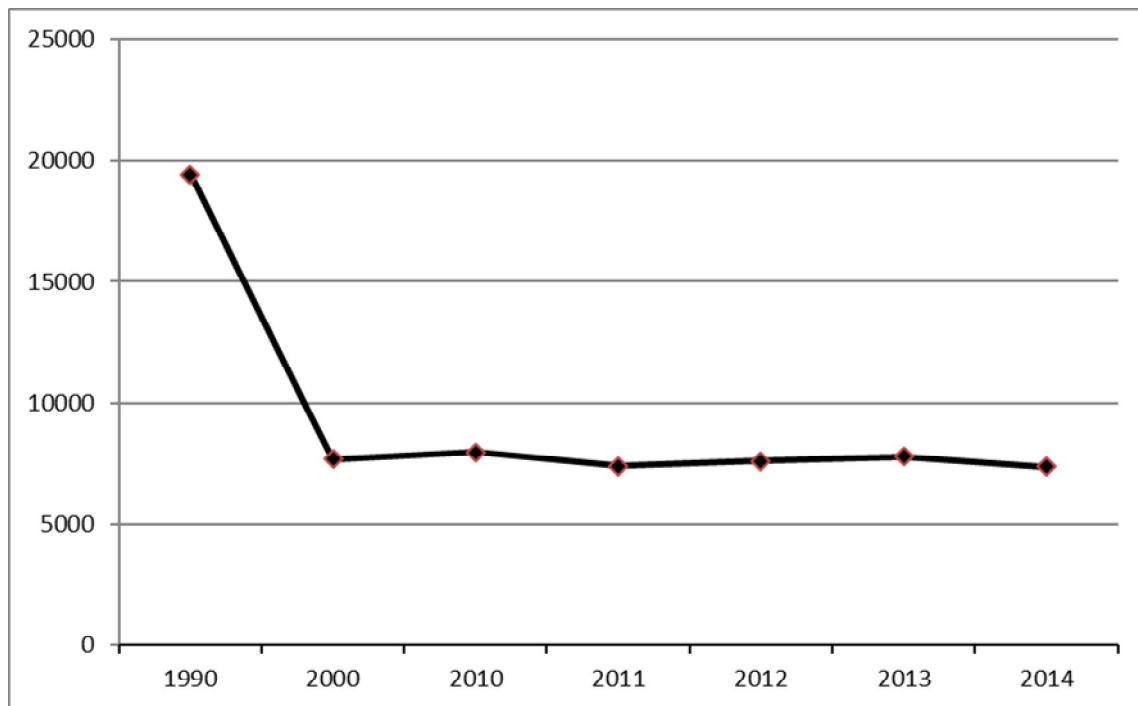
Постановка проблеми. Підприємства сільського господарства є важливою ланкою усієї агропродовольчої системи країни. Одна з провідних ролей в аграрній сфері належить тваринництву, особливо підприємствам галузі свинарства. Завдяки ним стає можливим задовольнити потреби населення в продуктах харчування (м'ясо, сало), завантажити виробничі потужності переробних підприємств сировиною. Галузь свинарства в Україні розвивається повільними темпами, на що впливає низька продуктивність тварин в господарствах населення, висока собівартість приросту живої маси свиней, великі обсяги імпорту з інших країн в умовах функціонування СОТ.

Мета дослідження полягає у дослідженні сучасного стану функціонування ринку продукції свинарства та перспектив його розвитку в умовах світових процесів глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку галузі свинарства з боку науковців приділяється вагоме значення. Окремі

питання та шляхи їх вирішення піднято у наукових працях М.В. Зубця, Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, В.С. Ніценка, П.Т. Саблука, М.В. Присяжнюка, О.М. Шпичака та ін. Відповідні питання розкриваються в їхніх дослідженнях. Однак постійні зміни у функціонуванні аграрних формувань з виробництва продукції свинарства, особливо в умовах глобалізації, потребують додаткового дослідження.

Результати досліджень. Аналіз даних свідчить, що в Україні галузь свинарства вже тривалий час перебуває в глибокій кризі. Якщо у 1990 р. нараховувалось 19426,9 тис голів, з яких 72,4 % було зосереджено в сільськогосподарських підприємствах, то в 2014 р. – зменшилося на 62,2 % і становило 3732,8 тис гол, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах 50,8 %. Особливо негативним є зниження поголів'я в підприємствах, де залишилося всього 26,5 % голів свиней. Більш детально деструктивні зміни в галузі свинарства зображено на рисунку.

Динаміка поголів'я свиней в Україні, тис гол*

*Джерело: складено на основі [8, с. 22]

Цікаво, що за 1990-2000 рр. поголів'я тварин зменшилося на 60,6 %, 2000-2010 рр. – несуттєве поживлення виробників, що зумовило ріст на 4,0 % і 2010-2014 рр. – знову спад виробництва – на 7,7 %.

Наявність основних свиноматок в структурі загального поголів'я свиней є недостатньою і становить 6,5 %. За науково-обґрунтованою

структурою їх чисельність повинна становити не менше 7-8 %, що також залежить від кількості парувань на рік (впливає на термін використання свиноматок) та отриманого приплоду на одну свиноматку.

У 2014 р. господарствами усіх категорій реалізовано 1027,3 тис т свинини у живій вазу, що нижче показника 1990 року майже у двічі. Перших два періоди розвитку галузі свинарства характеризуються падінням обсягів реалізації свинини на 54,1 % та 9,1 % відповідно, і тільки у третьому відмічається ріст – 19,2 % (табл. 1). Дана ситуація характеризується знищенням наявного поголів'я тварин та ростом обсягів їх реалізації.

1. Темпи приросту окремих показників розвитку галузі свинарства*

Періоди	Темп приросту (зниження), %	
	поголів'я	реалізації в живій вазі
1990-2000	-60,6	-54,1
2000-2010	4,0	-9,1
2010-2014	-7,7	19,2

*Джерело: дослідження автора

В Україні вирощуванням свиней займається 2729 підприємств. Проведені дослідження переконують, подальший розвиток можливий у великотоварних господарствах з поголів'ям свиней понад 5 тис гол. Частка вказаних підприємств є невеликою – всього 4 %, але на них приходиться 63,5 % усього поголів'я тварин, що утримуються на промисловій основі.

Нарощування потужностей великотоварних господарств відбувається за рахунок впровадження інтенсивних технологій. В таких господарствах значно вищий рівень продуктивності тварин, вони легше переносять різкі коливання цін, які, до речі, мають дуже велику мінливість, як по роках, так і по регіонах [5].

На 11 % підприємств України, які отримують середньодобовий приріст від 500 г і більше приходиться 67,8 % усього приросту сільськогосподарських товаровиробників.

Населенням нашої країни споживається у рік 68 % м'яса усіх видів від фізіологічної норми на одну людину, що становить майже 55 кг. Незважаючи на це, на протязі 2000-2014 рр. його споживання зросло на 62,5 %, що є позитивною тенденцією.

Останніми роками намітилася тенденція до скорочення імпортової сировини та збільшення експорту свинини. Так за даними митної статистики, опублікованої на сайті Державної фіскальної служби, у 2014 р. Україна імпортувала 30,8 тис т, що в 4,9 рази менше 2013 р., а експортувала – 9,3 тис т, що в двічі вище попереднього року. Найбільшими країнами-імпортерами свинини до України є Бразилія (60 % імпорту) і Німеччини (16-25 %).

Інтенсивність ведення галузі свинарства від європейських суттєво відстає, про що свідчать дані таблиці 2.

2. Інтенсивність виробництва свинини в Україні та в країнах Європейського співтовариства*

Показник	Україна	Країни ЄС
Кількість опоросів на свиноматку в рік	1,6	2,4
Середньодобові прирости, г	350	623
Вік досягнення живої маси 100 кг, дні	285	175
Конверсія корму, кг корму/ кг приросту	6,5	2,7

*Джерело: [6]

Як бачимо в Україні застосовується екстенсивний тип відтворення у галузі свинарства, на що впливає той факт, що більша частка поголів'я тварин зосереджена в господарствах населення. Тому і середні показники по Україні відстають від європейських, оскільки останні концентрують зусилля на фермерських та великотоварних господарствах.

Порівнюючи ефективність виробництва продукції свинарства та, наприклад, зернових та технічних культур, більшість сільськогосподарських товаровиробників віддають перевагу останнім, що зумовлено меншим ризиком неповернення коштів, наявністю ринків збуту не тільки в середині країни, але й за її межами.

Серед основних проблем, стримуючих розвиток галузі свинарства можна назвати наступні:

- непродумані кроки з приватизації державних аграрних підприємств;
- знищення великотоварного агробізнесу (колективних сільськогосподарських підприємств) та розвиток на їх базі фермерства;
- руйнування міжгалузевих зв'язків;
- перевагу розвитку іноземних компаній національним;

- відсутня стратегія розвитку галузі свинарства на державному рівні;
- обмежена державна підтримка виробників свинини;
- зростання вартості кормів для тварин;
- низька купівельна спроможність населення країни;
- великі обсяги імпорту сировини та виконання обов'язків перед СOT;
- високі ставки на кредити;
- низький рівень інноваційності технологічних процесів;
- низький рівень концентрації поголів'я свиней в сільськогосподарських підприємствах, на противагу одноосібним господарствам населення;
- низький рівень продуктивності тварин;
- монополія переробних підприємств на ринку та відсутність інших ринків збуту виробленої продукції;
- інші чинники.

У сукупності факторів і засобів інтенсифікації свинарства, збільшення обсягів виробництва м'яса свиней велика роль відводиться кормам, які, за оцінками спеціалістів, майже на 70% визначають продуктивність тварин і досягають у структурі собівартості свинини близько 60% [1, с. 250].

Прогнозуючи подальший розвиток галузі свинарства, слід враховувати: багато що залежить від державної політики, яка непередбачено змінюється або носить часто декларативний характер: «є наміри, але немає механізмів та коштів». Для дрібних власників різкі зміни можуть бути фатальними, але для потужних підприємств зміна правил є негативним фактором, але не критичним. Кризові періоди змушують виробників мобілізувати резерви зниження витрат та підвищення продуктивності тварин, тому головним спрямовуючим фактором розвитку тваринництва буде концентрація виробництва [5].

Серед заходів інтенсифікації галузі свинарства, В.С. Ніценком обрані наступні: поліпшення селекційної роботи, вдосконалення системи утримання та годівлі свиней, поліпшення системи відтворення стада і формування структури поголів'я свиней, зниження падежу свиней і поліпшення зооветеринарного їх обслуговування, оновлення і модернізація існуючої матеріально-технічної бази, оптимізація кормової раціону по змісту основних поживних речовин, організація виробництва комбикормів на власних виробничих потужностях. Також доцільно включити в даний

перелік освоєння ресурсо-, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, що знизить виробничі витрати на виробництво продукції [4, с. 97].

Потребує реконструкції та оновлення матеріально-технічна база свиноферм з використанням нового обладнання відомих вітчизняних та зарубіжних фірм та впровадження у виробництво новітніх досягнень науки та техніки, ресурсозберігаючих технологій та передового досвіду.

Сприяння формуванню в особистих господарствах населення малих ферм (понад 15 голів) з виробництва свинини як напрямку розвитку малого і середнього бізнесу в створення нових робочих місць та зайнятість сільського населення [7].

Вирішення вищезазначених факторів дасть можливість до 2021 р. збільшити рівень поголів'я свиней до 7,7 млн гол та виробництво свинини до 707 тис т (табл. 3). При чому очікується, що рівень доходів населення країни стабілізується на рівні, достатньому для задоволення нормальних потреб у продуктах харчування, у т.ч. і свинині. Відповідно виникне потреба в імпорті, частка якої до 2021 р. становитиме 20% від загального внутрішнього попиту на свинину.

3. Прогноз попиту та пропозиції на ринку свинини в Україні*

Показник	Рік						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Свині, млн гол	6,8	6,9	7,0	7,2	7,3	7,5	7,7
Виробництво, тис т	610	621	637	654	671	689	707
Початкові запаси, тис т	22	23	23	23	23	23	23
Внутрішня пропозиція, тис т	632	644	659	677	694	712	730
Споживання, тис т	793	810	827	841	858	874	889
Кінцеві запаси, тис т	23	23	23	23	23	23	23
Внутрішній попит, тис т	815	833	850	864	881	897	912
Чиста торгівля	-183	-189	-190	-188	-187	-185	-182

*Джерело: [2, с. 103]

Для того, щоб конкурувати з нашою свининою в Європі, потрібно вводити в Україні європейські стандарти якості. Зараз є тільки дві категорії – перша і друга. А треба вводити ту категоризацію, яка вже є в Європі, щоб адаптуватися до цієї системи [3].

Використання принципів Спільної аграрної політики (САР) країни ЄС та вимог СОТ, які включають:

- застосування товарних і фінансових інтервенцій у разі зниження ринкової ціни відносно мінімальної закупівельної;
- стимулювання експорту продукції;
- застосування механізму регулювання цін при імпорті свинини та продуктів забою шляхом запровадження захисного мита [6].

Однак застосування вказаних принципів не повинно суперечити правилам СОТ. Також з 1 січня 2016 р. повинна запрацювати Угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Підвищення якості свинини вітчизняних товаровиробників до вимог ЄС дасть можливість експортувати продукцію за більш високою ціною, оскільки у 2015 р. спостерігається зростання ціни забійної свинини до 1,65 Євро/кг, що пов'язано з підвищенням попиту у середині країн ЄС.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. Галузь свинарства в Україні знаходиться в кризовому стані, на що впливає зниження темпів приросту поголів'я свиней в господарствах усіх категорій і реалізація їх на забій.

2. За 1990-2014 рр. відбулися трансформаційні зміни у галузі свинарства. Якщо у 1990 р. частка сільськогосподарських підприємств концентрувала 72,4 % поголів'я свиней, то у 2014 р. – всього 50,8 %. Решта припадала на господарства населення, де продуктивність праці і продуктивність тварин є нижчими, витрати кормів в кормових одиницях, собівартість 1 ц живої ваги тварин є вищими, порівняно з товаровиробниками.

3. Останніх 10 років спостерігається поступовий перехід від дрібного та середнього виробника до великотоварного з поголів'ям від 5000 голів.

4. Позитивною є динаміка зменшення імпортової сировини в Україні та поступове нарощування виробництва власного м'яса, спричиненого зростанням внутрішнього попиту.

5. Досягнення середньоєвропейських стандартів з виробництва свинини дасть можливість збільшити її експорт у країни ЄС, що також стимулюватиметься Угодою про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Бібліографічний список: 1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с. 2. Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції тваринництва / [Шпичак О.М., Лупенко Ю.О., Присяжнюк М.В. та ін.]; за ред.

О.М. Шпичака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 250 с. 3. Концепція комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства України: Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uga-port.org.ua>. 4. Ниценко В.С. Интенсификация отрасли свиноводства: теоретический аспект / В.С. Ниценко // Сборник публикаций мультидисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам II международной научно-практической конференции: «Наука в современном мире» г. Киева: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень). – К.: мультидисциплинарный научный журнал «Архивариус», 2015. – Часть 2. – С. 96-98. 5. Перспективи розвитку свинарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biznes-pro.ua/index.php?id=680&page=9>. 6. Про затвердження Програми розвитку свинарства на період до 2015 року : Наказ Міністерства аграрної політики України та Національної академії аграрних наук від 17.09.2010 № 569/72 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?base=1&id=582117&menu=723349&view=text>. 7. Про Програму розвитку галузі свинарства Звенигородського району на 2011-2020 роки: Рішення Звенигородської районної ради від 3 березня 2011 року № 3-6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zvenrada.gov.ua/rajonna-rada/ofitsijni-dokumenty/rishennja-rajonnoyi-radi/36-03032011-iii-sesija-rajonnoyi-radi/163-3-6-pro-programu-rozvitku-galuzi-svinarstva-zvenigorodskogo-rajonu-na-2011-2020-roki>. 8. Тваринництво України: статистичний збірник // Державна служба статистики України. – К., 2015. – 211 с.

О.В. Захарченко. Современное состояние, проблемы и перспективы развития отрасли свиноводства в условиях кризиса. Исследовано современное состояние и динамику развития отрасли свиноводства. Определены основные деструктивные изменения в отрасли свиноводства за годы независимости Украины. Отмечено, что происходит постепенный переход от мелкого и среднего до крупнотоварного производства. Положительным является постепенный переход к стратегии импортозамещения. Отмечено, что уровень потребления свинины на одного человека не соответствует нормальным физиологическим потребностям и составляет 68% от нормы. Приведены основные проблемы, сдерживающие интенсивное развитие отрасли свиноводства, в частности низкий уровень производительности в хозяйствах населения, где производится половина всей продукции свиноводства. Определены

основные направления дальнейшего роста производства продукции свиноводства в Украине.

Ключевые слова: отрасль свиноводства, продукция свиноводства, мясо, сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, потребление мяса

Zakharchenko O.V. The current state, problems and prospects of development of pig industry in crisis. Researched the current state and dynamics of the pig industry. Detected the major destructive changes in the pig industry since Ukraine's independence. It is noted that there is a gradual transition from small to medium to large-commodity production. The positive is the gradual transition to a strategy of import substitution. There was a reduction in imports of nearly 5 times - up to 30.8 thousand tons increase in exports doubled - to 9.3 thousand tonnes relative to 2013 indicated that consumption of pork per person does not meet normal physiological needs and represents 68% of the standards. Shows the main problems that hinder intensive development of the pig industry, including low productivity in farms where it is developed half of all pig products. The intensity of the pig industry in Ukraine significantly inferior to European indices as the number of such litters per sow per year, average daily gain, age achieve live weight of 100 kg, feed conversion.

Among the main problems hindering the development of pig industry include the following: ill-considered steps in the privatization of state agricultural enterprises; destruction of large commodity-agribusiness (collective farms) and development on the basis of their farming; destruction of linkages; the advantage of national foreign companies; no pig industry development strategy at the national level; limited government support pork producers; the rising cost of animal feed; low purchasing power of the population; large imports of raw materials and duties before the WTO; high interest rates on loans; low levels of innovation processes; low level of concentration of the number of pigs in farms, as opposed to individual farming population; low productivity of animals; monopoly of processing companies in the market and the absence of other markets for products. Detected the main directions of subsequent production growth in Ukraine pig production, implementation of which will increase the number of pigs to 7.7 million heads and production volumes of meat to pigs in 2021 to 707 thousand tons.

Keywords: branch of pig breeding, pig products, meat, agricultural enterprises, farms, meat consumption